

УДК 355.48:054(470+479.22)“2008”

© *Аріадна СОРОКІВСЬКА-ОБІХОД*

ІСТОРІЯ ВИСВІТЛЕННЯ РОСІЙСЬКО-ГРУЗИНСЬКОЇ ВІЙНИ 2008 р. РОСІЙСЬКИМИ ДРУКОВАНИМИ ВИДАННЯМИ

Стаття присвячена особливостям висвітлення російсько-грузинської війни в серпні 2008 р. трьома провідними друкованими виданнями Росії, а саме: офіційною «Российской газетой», провладною «Комсомольской правдой» та опозиційною «Новой газетой». Загалом опрацьовано 247 статей, які стосувалися згаданого конфлікту й були опубліковані в період від 8 до 14 серпня 2008 р. У розвідці проведено порівняльний аналіз того, як журналісти описували поточні події під час війни та висловлювали власні судження в інтерв'ю через рік після закінчення конфлікту. Оцінки реалій читач формував, спираючись як на власне розуміння, так і на політичні уподобання керівництва газет.

Ключові слова: російсько-грузинська війна 2008 р., інформаційна боротьба, гібридна війна, російські ЗМІ.

8 серпня 2008 р. підрозділи регулярних збройних сил РФ вторглися на територію Грузії. Паралельно з бойовими діями стартувала активна фаза пропагандистської війни, у якій головну роль відіграли ключові російські ЗМІ. У дослідженні Гелене Теннессен та Пола Колсте «Журналістські ідентичності та репортажі про війну: висвітлення російсько-грузинської війни 2008 р. в російській пресі» було проаналізовано всі статті про цей конфлікт, надруковані у трьох виданнях у період 8–14 серпня 2008 р.: 127 – із «Российской газеты», 89 – із «Комсомольской правды» й 31 – із «Новой газеты» (загалом 247 статей). За рік після закінчення війни Г. Теннессен та П. Колсте провели опитування всіх журналістів, які працювали в зоні конфлікту: двох із провладної «Российской газеты», трьох із «Комсомольской правды» й двох з опозиційної «Новой газеты». П'ятеро із цих кореспондентів висвітлювали війну з позицій російської сторони, двоє – грузинської [1, 102].

Метою статті є здійснити порівняльний аналіз особливостей висвітлення російсько-грузинської війни серпня 2008 р. провідними російськими друкованими ЗМІ та опитувань журналістів, які безпосередньо працювали в зоні конфлікту, через рік після закінчення війни.

Дослідженню особливостей висвітлення російсько-грузинської війни 2008 р. в репортажах із неї в російській пресі присвятили увагу норвезькі дослідники

Г. Теннессен та П. Колсте [1]. Провідні видання РФ «Новая газета», «Комсомольская правда», «Российская газета» опублікували чимало статей, присвячених російсько-грузинській війні. Варто виділити публікації журналістів цих видань В. Баранця, Ю. Латиніної, П. Фельгенгауера, А. Рябцева, Д. Шешина, Н. Ростова, В. Воробйова, А. Федорова, А. Баранова, А. Рябова, Т. Борисова, Е. Шестакова, А. Мінеєва, які висвітлювали особливості перебігу конфлікту з погляду російської та грузинської сторін [2–6; 8–13; 15; 16; 18].

За офіційною російською версією, підрозділи Збройних сил (далі – ЗС) РФ до Грузії були спрямовані для захисту осетинів та російських миротворців від грузинського агресора, який напав на мирних жителів м. Цхінвалі (столиця Південної Осетії). У межах пропагандистської війни російська сторона створила стійкі образи ворога: Грузії, грузинів, президента Міхеїла Саакашвілі та збірний образ Заходу. Усі видання різною мірою підтримували образ ворога. Для цього використовували займенники «вони» й «ми», які характеризували ставлення журналістів до війни. Представлення подій істотно різнилось у трьох виданнях. Підконтрольна уряду РФ «Российская газета» послідовно підтримувала лінію Кремля, «Комсомольская правда» була критичнішою, але лояльною до затвердженій версії, зовсім іншою виявилася позиція «Новой газеты», яка дистанціювалася від офіційного російського дискурсу.

Проаналізувавши статті у виданнях, можна зауважити певні особливості мовних зворотів у тексті, насамперед часте використання займенника «ми» / «наші» для визначення, так би мовити, проросійської ідентичності.

У публіцистичних текстах займенник «ми» часто використовується для створення ілюзії солідарності між автором та читачем. Однак в умовах війни це поняття отримує додаткову важливу роль для консолідації національної спільноти. «Ми» означає «наша держава / батьківщина / нація». Поняттю «ми» протиставляється «вони» – противник, ворог. Використання цих понять трьома виданнями суттєво відрізнялося.

Журналісти «Российской газеты» використовували «ми» в національному розумінні, як «Росія» або «росіяни», лише 5 разів, а поняття «наші» в розумінні «російські» – 35. «Комсомольская правда» використовувала «ми» в національному розумінні 24 рази, а «наші» – 86 (наприклад, «ми втратили убитими близько 80 і майже 200 пораненими») [2]. «Новая газета» вжила «ми / наші» 8 разів у самокритичному сенсі, дистанціюючись від офіційної російської політики. Наприклад, Юлія Латиніна стверджувала: «Росія зазнала жахливих стратегічних утрат. По-перше, ми дестабілізували ситуацію на Кавказі» [3]. Павло Фельгенгауер використовував слово «наші» в національному сенсі: «...наші літаки бомблять Грузію, наші танки ввійшли на грузинську територію і ведуть вогонь. Грузинські солдати стріляють у відповідь» [4]. Поняття «наші» виконувало протилежну роль, на відміну від притаманної йому в провладних двох виданнях, і не сприяло узагальненню образу ворога.

Аналогічна закономірність проявилася і щодо слова «російський». У російській мові є два слова, якими його можна перекласти: «российский» – стосується держави, «русский» – мови, культури, етнічної належності (воно емоційно сильніше). Проте ця відмінність часто ігнорується в повсякденній мові, часто обидві лексеми використовуються в оберненому значенні. «Российская газета» чітко розрізняла два поняття: «российский» було вжито 354 рази, «русский» – лише 5 разів. «Комсомольская правда» використала «русский» 33 рази в етнічному контексті. «Новая газета» періодично вживала «русский» там, де доречніше було б сказати «российский».

Наступний займенник, що використовувався для визначення ідентичності, – «вони». У російському висвітленні російсько-грузинської війни слово «вони» застосовувалося на позначення грузинів, яких підтримував «Захід», або американців, яких також включали у спільне поняття. Визначення «Грузія», «грузини», «грузинський» часто використовували всі видання, але зі значними відмінностями [1, 104].

«Российская газета» використала ці три слова 876 разів у 127 статтях. Крім того, вона 63 рази вжила «Тбілісі» як метонімію для «Грузії». «Грузія» була чітко визначена як «агресор», а її лідери характеризувалися як «аморальні», «хитрі», «віроломні», «цинічні», «злочинні». Наочно й детально описувалися жорстокість, лиходійство та військові злочини у Грузії, відповідальність за які покладалася на грузинське політичне керівництво, а не на грузинський народ.

«Комсомольская правда» частіше використовувала слово «грузини» на позначення грузинської держави та її військових і покладала провину за агресію на всіх громадян Грузії. Наприклад: «...грузини розпочали наступ на Цхінвали» [5]. Дмитро Стешин описував «грузинів» досить позитивно: «Майже неможливо заперечити факт, що в Росії люди люблять грузинів, а грузини люблять Росію. Тільки в устах грузина піднесена фраза “росіяни – наші брати” не звучить фальшиво. Але це дивна любов, яка чомусь не заважає нам ненавидіти й люто вбивати один одного» [6]. Ці рядки передували заяві Володимира Путіна: «Я вважаю за необхідне підкреслити, що в Росії [люди. – Авт.] завжди ставилися до Грузії з величезною повагою і розглядали грузинський народ як братній народ» [7].

«Новая газета» додавала прикметники до слів «Грузія» і «грузини». Це було зроблено не для того, щоб створити образ ворога, а щоб показати співчуття, жалість до «маленької Грузії». Коли грузинів називали «агресорами», це часто викликало іронію: «Деякі ведучі телеканалу “Росія” старанно працювали над тими, хто не розумів, чому Грузія стала таким підступним агресором» [8].

Усі три газети використовували колективний іменник «Захід» кілька разів із різними відтінками. «Российская газета» і «Комсомольская правда» відродили радянський образ Заходу як ідеологічного противника й співучасника «злочинів режиму М. Саакашвілі».

«Российская газета» порівнювала розвиток подій у Грузії з підписанням Мюнхенської угоди й звинувачувала Захід у відсутності співчуття до

безвинного народу Південної Осетії. На початку конфлікту російські лідери характеризували напад Грузії на м. Цхінвалі як «геноцид». Владислав Воробйов назвав свою статтю «Геностид», об'єднуючи слова «геноцид» та «стид» («сором»), і стверджував, що «вбивство більш ніж двох тисяч мирних громадян не вплинуло на Захід» [9].

«Комсомольская правда» повідомила про довірливість Заходу: «Західні політики можуть легко переконатися в тому, хто такий Саакашвілі. Питання: чи хочуть вони? Чи хочуть вони усвідомити, що в єдину антитерористичну упряжку вони впрягли темну конячку, яка зловживає довірою самого ж таки Заходу?» [10]. Окрім того, видання розрізняло представників «Заходу»: «Захід неоднорідний: у Європі наші занепокоєння розуміють набагато краще, ніж за океаном» [11].

Журналісти «Новой газеты» використовували термін «Захід», описуючи мислення Кремля, а не висловлювали власну думку. Наприклад, Павло Фельгенгауер писав: «Російський державний пропагандистський апарат підготував підґрунтя для цієї війни, обробляючи підконтрольне населення постійними повідомленнями про неминучий напад Грузії, за яким стоять США та Захід, насправді їм не був потрібний цей конфлікт» [12]. США та Європу розкритикували за пасивну участь у південноосетинському конфлікті до початку війни. Висловлювалося припущення, що причиною цієї незацікавленості була відсутність у регіоні дорогоцінних металів або інших природних ресурсів, таких як нафта [13].

Нав'язування потрібного бачення конфлікту відбувалось і через високий ступінь персоніфікації. Саме ця варіація характеризувала висвітлення конфлікту в російських (і західних) ЗМІ. Грузинська сторона ототожнювалася з президентом Грузії. М. Саакашвілі, який мав високий авторитет у ЗМІ; він вільно володіє англійською мовою, з'являвся на прес-конференціях разом із важливими західними політиками, зокрема з державним секретарем США Кондолізою Райс та міністром закордонних справ Великої Британії Девідом Мілібендом. На противагу цьому в Росії його вважали натхненником війни з характерними рисами злочинця й божевільного [14].

«Російська газета» називала М. Саакашвілі за власним ім'ям (132 рази), «президентом Грузії» (17 разів), «грузинським лідером» (11 разів). Його прізвище використовувалося без імені, наприклад: «...була небезпека, що Саакашвілі розбомбить Рокський тунель» [15]. Дії М. Саакашвілі постійно очорнювалися, його описували як брехуна, військового злочинця й циніка, називали «вівцею у вовчій шкурі» [16]. У «Комсомольской правде» персоніфікація конфлікту була більш вираженою, у 89 розглянутих статтях посилання на М. Саакашвілі було зроблено 223 рази. Його називали «Міша» та «Мішико», «злим», «войовничим», «цинічним», «марнославним», порівнювали з Адольфом Гітлером та Радованом Караджичем і характеризували як людину, що відчуває сексуальні комплекси, які витісняє за допомогою агресії [17].

«Новая газета» дотримувалася відносно суворого тону стосовно президента Грузії, називала його «буйним» (біснуватим) і «нерозсудливим» (авантюристичним) [18]. Можна припустити, що з більш збалансованим, «непатріотичним» висвітленням конфлікту «Новая газета» ризикувала бути сприйнята російською громадськістю як прислужниця «грузинського режиму». Такими характеристиками М. Саакашвілі журналісти «Новой газеты», можливо, намагалися захистити себе від звинувачень у виконанні доручень грузинського керівництва. Або використовували такі терміни, бо вважали їх точними.

У листопаді – грудні 2009 р. в м. Москва норвезькі дослідники Г. Теннесен та П. Колсте провели опитування журналістів «Российской газеты», «Комсомольской правды» та «Новой газеты», які перебували в зоні конфлікту під час війни й одразу після її закінчення. Усі журналісти стверджували, що їхні газети висвітлювали перебіг війни професійно, й розкритикували висвітлення подій іншими газетами. Заявляли про труднощі, які виникали з відправкою їхніх інформаційних повідомлень. Журналісти підтвердили факт прийняття російської позиції щодо причин розв'язання війни та підтримали дії уряду РФ [1, 109].

Від провладної «Российской газеты» із 7 серпня в зоні конфлікту працював Тимофій Борисов, а після закінчення війни 13 серпня – Михайло Фалалеев.

Від «Комсомольской правды» 9 серпня до Південної Осетії прибув Олександр Коц, який згодом зазнав серйозних поранень і був відправлений на лікування до РФ; Андрій Рябцев працював у м. Цхінвалі до початку війни, а згодом замінив пораненого О. Коца; 6 серпня у м. Тбілісі прибув Дмитро Стешин, який висвітлював війну з грузинського боку.

Від «Новой газеты» з грузинського боку працювала Ольга Боброва; 9 серпня до м. Цхінвалі прибув Аркадій Бабченко як доброволець у складі чеченського батальйону Суліма Ямадаєва.

О. Коц із «Комсомольської правды» стверджував, що РФ не планувала вторгнення до Південної Осетії, і не вважав себе учасником інформаційної війни. Журналісти «Новой газеты» пишалися роботою в незалежному виданні, О. Боброва заявила, що в зоні бойових дій була «спостерігачем, а не росіянкою» [1, 111].

Дискурси стосовно Росії та росіян формувалися за певними принципами. Журналісти «Российской газеты» 99 разів використовували слова «ми» й «наші» щодо Росії та росіян. М. Фалалеев і Т. Борисов стверджували про «нашу необхідність захищатися» й «наших убитих солдатів», до яких були включені жителі Південної Осетії з громадянством РФ. Вони також підтримували рішення керівництва РФ направити військові підрозділи в глибоку територію Грузії для ліквідації військових об'єктів.

Журналісти «Комсомольской правды» 70 разів використовували «ми» і «наші» щодо «Росії» та «російських солдатів». Наприклад, О. Коц заявив, що війна розпочалася «через порушення наших інтересів, оскільки громадяни РФ проживають у Південній Осетії». О. Коц і Д. Стешин вважали, що

російські війська мають пройти до м. Тбілісі й скинути режим М. Саакашвілі, необхідно визнати незалежність Південної Осетії та Абхазії, інакше на Кавказі «буде геноцид» [1, 112].

Журналісти «Новой газеты» 20 разів вживали слова «ми» й «наші» щодо «Росії» та «російських солдатів», часто з іронічним або саркастичним відтінком, і дистанціювались від політики уряду РФ. А. Бабченко стверджував: «Москва очікувала приводу для введення військових підрозділів до Абхазії та Південної Осетії, а Грузія його дала». О. Боброва використовувала формальну назву держави – Російська Федерація.

Попри це, всі 7 репортерів вважали, що їхні видання висвітлювали війну абсолютно професійно. Єдине конкретне напруження, яке вимагало покращення, було технічним: іноді виникали труднощі з відправленням інформації. Водночас дехто з них розкритикував висвітлення подій іншими газетами за тенденційність. Усі визнали, що російські журналісти іноді платять за інформацію, але стверджували, що ніколи самі цього не робили.

Російська медійна система часів Путіна була названа «неоавторитарною» і характеризувалася роздвоєнням між мовними ЗМІ, які перебувають під жорстким державним контролем, та друкованими, які мають набагато більшу свободу [19]. Серед усіх опитаних було повне порозуміння того, що не існувало ніяких обмежень у висвітленні теми: ні від редакції, ні від когось за межами газети, навіть під час війни. О. Коц, наприклад, сказав: «Звичайно, наша країна була втягнута в конфлікт, і ми прийняли російську сторону, але водночас ми дали іншій [грузинській. – Авт.] стороні можливість висловити свою думку». А. Бабченко з «Новой газеты» додав, що хоч сьогодні в Росії немає цензури в повному значенні цього слова, «усі [журналісти – Авт.] розуміють, за що їм платять, існує своєрідна внутрішня цензура». Кілька опитаних визнали, що дотримуватися високих журналістських стандартів в умовах війни було особливо важко. Це менше пов'язано з політикою і великою мірою – з простою людською чутливістю. Як пояснив О. Коц, «неможливо бути на сто відсотків об'єктивним. Зрештою, саме ваша країна була втягнута в цей конфлікт. Подобається вам це чи ні, але ви підтримуєте саме свою сторону. Особливо коли ви ходите разом з російськими солдатами, які вас охороняють, пропонують вам сигарети й діляться з вами супом (це посилює почуття), і при цьому коли ти розумієш, що для тебе очевидно, хто розв'язав цю війну» [1, 110].

Як пояснив О. Коц, його колега з «Комсомольской правды» А. Рябцев беззастережно заявив, що «в конфлікті з Грузією ми підтримуємо російський уряд. Ми повністю підтримуємо його дії». О. Коц зазначив, що в м. Цхінвалі він одного разу позичив свій супутниковий телефон командирю 58-ї армії, щоб той зміг зателефонувати до підрозділів російської артилерії і наказати їм обстрілювати грузинські позиції. О. Коц навів цей приклад, щоб показати, наскільки непередбачуваними були російські підрозділи: якби вони запланували вторгнення до Південної Осетії заздалегідь, як стверджувала більшість західних джерел, не

було б такої необхідності. Однак О. Коц кілька разів повторював, що не вважає себе учасником інформаційної війни, яку, за його словами, Росія в будь-якому разі програла б. Коли його колегу А. Рябцева попросили описати роль, яку відігравали західні ЗМІ у війні, він охарактеризував її ось як: «Така сама роль, як і в нас. Ми – учасники інформаційної війни» [1, 111].

Журналісти «Комсомольской правды» не погодилися з тим, що вони працювали як «жовта» преса: це ярлик, яким користуються лише непрофесійні сторонні особи. Однак, зіткнувшись зі статтею про нібито сексуальні комплекси М. Саакашвілі, визнали, що «жовті» елементи часом з'являлися. Вони захищали публікацію «такого сміття» у своїй газеті, бо це, на їхню думку, могло привернути більшу кількість читачів.

Журналісти «Новой газеты» пишалися роботою у справді незалежному виданні. Свої професійні вміння вони ставили вище за національну ідентичність. За допомогою різних лінгвістичних засобів дистанціювались від політики уряду, говорили про «Москву», а не про «нас».

Через рік після війни дискурс щодо Росії та росіян не змінився. Журналісти «Российской газеты» й «Комсомольской правды» більше ототожнювали себе з лідерами держави та їхніми діями, а медійники «Новой газеты» дистанціювались від політики РФ.

Публікації «Российской газеты» відзначаються найбільш негативним ставленням до грузинів. М. Фалалеев наполягав, що винними в початку війни були всі грузини, а не лише представники влади. Він стверджував, що в Грузії виростало нове покоління, яке у школі навчили ненавидіти Росію. Решта журналістів поділяли думку про відмінність між президентом Грузії та грузинським народом, яка була введена в офіційний російський дискурс прем'єр-міністром В. Путіним уже на другий день війни.

Представники «Комсомольской правды» стверджували, що вони мали нормальні, спокійні стосунки з грузинами, ставлення до яких не змінили через війну. Однак О. Коц додав, що хоч грузини є православними східного обряду, він не сприймає їх як «братній народ».

Д. Стешин, який був у Грузії від початку війни, висловив подив від того, як легко було не лише отримати доступ до офіційних грузинських представників-спікерів, а й розмовляти з людьми на вулиці. «Приблизно 20 % людей, із якими я спілкувався, Росію від “не любили” – до “ненавиділи”. А решта 80 % – абсолютно нормальні люди. Хороші, добрі. Вони якось розуміли, що мені тут дуже важко, так. Ось і вони розчарувалися в Грузії». Журналісти «Комсомольской правды» стверджували, що вони мали нормальні стосунки з грузинами і ставлення до них не погіршилося внаслідок війни [1, 114].

За словами представників «Новой газеты», війна розпочалася провокаціями з грузинського, південноосетинського та російського боків і відповідальність за неї вони покладали на всі сторони.

У статтях, написаних під час війни, а також після її закінчення, М. Саакашвілі характеризували як провокатора й військового злочинця. У висловлюваннях російських журналістів стосовно президента Грузії були нюанси: деякі критикували його дії, інші видавали різкі оцінки його особистості.

Найбільш критичні оцінки звучали від журналістів «Российской газеты», які називали його «хворим». М. Фалалеев стверджував, що М. Саакашвілі – злочинець, якого слід судити: «Мілошевича судять, чому не судять Саакашвілі?». І М. Фалалеев, і Т. Борисов визнали, що М. Саакашвілі покращив економіку Грузії, досягнув правопорядку у своїй країні, але це не мало жодного стосунку до його «військових злочинів» [1, 115].

На думку А. Рябцева з «Комсомольской правды», М. Саакашвілі діяв неадекватно, розпочавши війну. Журналісти «Новой газеты» значно менше цікавилися ним, коментували його роль лише тоді, коли виникала потреба.

О. Боброва стверджувала, що вона не має сталої думки стосовно грузинського уряду, але додала, що вважає президента Грузії «дивною» людиною. А. Бабченко схвалював внутрішню та економічну політику М. Саакашвілі й охарактеризував його як «цілком європейського політика». Вважає, що той в усьому мав рацію, крім одного: рішення розпочати війну в Південній Осетії. Журналіст розглядав грузинську військову політику в перспективі, стверджуючи, що вона справді була неправильною – так само, як Росія була неправа, коли вела війну в Чечні [1, 116].

Через рік після закінчення війни журналісти називали М. Саакашвілі «провокатором та військовим злочинцем» і критикували його дії. Медійники «Российской газеты» характеризували його як «хвору людину».

Проведений аналіз свідчить, що російські журналісти схильні довіряти чиновникам та їхнім інформаторам. «Российская газета», природно, була виданням, яке найчастіше використовувало офіційні, професійні джерела, дотримуючись статусу офіційного органу. В інтерв'ю М. Фалалеев наголосив на важливості розповідей очевидців, які можуть підтвердити зміст офіційних брифінгів та розсилок. Лише 27 із 281 джерела, про які він згадував у своїх статтях у серпні 2008 р., були очевидцями [1, 117].

Мова висвітлення війни в «Российской газете» була формальною: видання читало лекції своїм читачам, а не спілкувалося з ними. У своїх статтях його журналісти рідше називали російських солдатів «нашими», ніж їхні колеги з інших ЗМІ. Під час інтерв'ю використовувалася більш розмовна форма, на противагу аналітичним матеріалам. Також в описі «інших» це видання дотримувалося офіційної російської версії, відповідальність за війну покладаючи на грузинське політичне керівництво, а не на грузинський народ. Нечасто вживався іменник «грузини». Журналісти дотримувалися офіційної лінії у своїх публікаціях. В інтерв'ю М. Фалалеев підкреслив, що саме звичайні грузини, а не М. Саакашвілі вели бойові дії. Це суперечило офіційній лінії, згідно з якою грузинський народ був невинним.

Висвітлення війни в «Российской газете» відповідало тому, що Йоган Галтунг назвав «військовою журналістикою» [20]. У такій журналістиці засоби масової інформації стають частиною пропагандистського апарату, вони позбавляють людських якостей «інших» і зосереджуються на тому, хто перший напав, скількох убито й наскільки великий матеріальний збиток. ЗМІ викривають лише брехню іншої сторони й показують страждання «наших» людей. На відміну від «Комсомольской правды» та «Новой газеты», «Российская газета» не мала кореспондентів, які повідомляли б із грузинського боку, і цей факт сприяв однобічності висвітлення нею подій.

«Комсомольская правда» зверталася до своїх читачів товариським, особистим, навіть дружнім тоном. Це відображалось у вживанні особистих займенників, сленгу та прізвиська президента іншої країни. Той факт, що кореспондент газети зазнав поранення під час кампанії, стало ще одним особистим дотиком до її висвітлення. Газета дотримувалася позиції російської сторони. У своїх статтях журналісти керувалися офіційною політичною лінією, але в інтерв'ю звучали певні розбіжності та обмовки. Вони вважали, що російські сили мали продовжувати рух до м. Тбілісі, щоб скинути «режим Саакашвілі», вказували на неточності й брехню в частині інформації, яку надавала інформаційна служба Міністерства оборони РФ. У проаналізованих статтях «Комсомольской правды» слово «геноцид» було вжито 23 рази для характеристики нападу Грузії на м. Цхінвалі, але в інтерв'ю журналісти визнали, що ця назва була занадто сильною. Ця невідповідність указувала або на те, що вони стали краще поінформованими, або – що мусили використовувати термінологію, яка їм не подобалася, розриваючись між патріотичним дискурсом, який потребував лояльності до держави, та обов'язком журналіста говорити правду читачам. Наприклад, у їхніх статтях не згадувалося про провокації південноосетинської сторони до атаки Грузії, тоді як в інтерв'ю вони визнавали, що такі напади насправді відбувалися. Під час війни «Комсомольская правда» функціонувала як частина російського пропагандистського апарату, навіть якщо її журналісти, на відміну від колег із «Российской газеты», це заперечували. У своєму висвітленні «Комсомольская правда», як і «Российская газета», певним чином позбавляла людських якостей «інших», але видання також періодично показувало приклади страждань грузинської сторони [1, 118].

Незалежність журналістів «Новой газеты» проявилася в тому, як вони вирішили висвітлювати війну: замість того, щоб поїхати з офіційною делегацією журналістів до м. Цхінвалі, А. Бабченко записався добровольцем, а О. Боброва надавала інформацію з грузинського боку фронту. «Новая газета» найбільш критично поставилася до офіційної російської версії війни; це було відображено в термінології, коментарях та виборі джерел у статтях. Видання мало найвищий відсоток грузинських джерел (23 %) і було єдиним, яке написало про південноосетинські провокації. Крім того, «Новая газета» персоналізувала конфлікт і визначила Саакашвілі головним винуватцем війни [1, 119]. Журналісти практично не

сприяли створенню «образу грузинського ворога». Вони в пом'якшеній формі описували конфлікт, повідомляли про страждання всіх сторін і наблизилися до того, що Йоган Галтунг назвав «журналістикою миру» [20].

«Российская газета» найчастіше використовувала офіційні джерела, що було частиною пропагандистської війни. Видання викривало брехню іншої сторони й показувало страждання «своїх» людей.

Журналісти «Комсомольської правди» дотримувалися офіційної політичної лінії, але в інтерв'ю між їхніми твердженнями виявилися певні розбіжності. Скажімо, як було вже зазначено, вони не писали про провокації південноосетинської сторони до нападу Грузії, хоча в інтерв'ю визнали, що такі дії насправді відбувалися.

«Новая газета» висвітлювала війну з обох боків і найбільш критично ставилася до її офіційної російської версії.

Дослідивши історію особливостей висвітлення російсько-грузинської війни в серпні 2008 р. трьома провідними російськими друкованими виданнями, а саме: офіційною «Российской газетой», провладною «Комсомольской правдой» та опозиційною «Новой газетой», – можна стверджувати, що з огляду на численні тиражі цих газет, вони задавали тон, окреслювали певні межі й виробляли критерії подання інформації для інших російських друкованих видань у зображенні конфлікту 2008 р. в Грузії. Ці видання стали інформаційними рупорами політики Кремля, чинячи неабиякий психологічний вплив на населення РФ.

Водночас їхні журналісти наголошували на власній професійності в поданні інформації. Вони пишалися виконаною роботою, розмірковуючи про власну роль як посередників передачі правильної інформації для громадськості.

Можна класифікувати їхнє висвітлення, що відрізнялося важливими аспектами, за такими підвидами: офіційне, таблоїдне та опозиційне. Журналістська культура та політичні симпатії різних газет стали визначальними в описі подій у зоні конфлікту.

Огляд газетних публікацій виявив значні відмінності в способах висвітлення війни. Три видання чітко дотримувалися й надалі редакційної лінії.

Журналістів «Новой газеты» не переслідували після війни за їхнє незалежне і критичне висвітлення подій. Це підтверджує думку, що в друкованій пресі менше офіційної цензури, ніж в ефірних засобах масової інформації.

«Российская газета» виявилася найбільш лояльною до офіційної версії подій, її журналісти значною мірою сприйняли офіційний дискурс як власний, що підтвердило інтерв'ю через рік після війни, у якому напад Грузії і надалі називався «геноцидом».

Джерела та література:

1. Tønnessen H. and Kolstø P. *Journalistic Identities and War Reporting: Coverage of the 2008 Russian-Georgian War in the Russian Press // Scando-Slavica Journal*. – London: Routledge. – 2012. – Volume 58. – Issue 1. – P. 101–121.

2. Баранец В. Кавказские уроки: год спустя // Комсомольская правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.crimea.kp.ru/daily/24339.3/529558/>. – Назва з екрана.
3. Латынина Ю. Авторская передача. 09 августа 2008 // Радио Эхо Москвы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://echo.msk.ru/programs/code/532628-echo/>. – Назва з екрана.
4. Фельгенгауэр П. С чем Грузия подошла к войне // Новая газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://novayagazeta.ru/articles/2008/08/10/36883-s-chem-gruziya-podoshla-k-voyne>. – Назва з екрана.
5. Рябцев А., Чинкова Е. В Цхинвал вошли российские танки // Комсомольская правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://kp.ua/incidents/50934-v-tskhynval-voshly-rossyiskye-tanku>. – Назва з екрана.
6. Стешин Д. Русские – наши братья! Добро пожаловать в Грузию! // Комсомольская правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.crimea.kp.ru/daily/24143/361128/>. – Назва з екрана.
7. Владимир Путин: «Грузия нанесла смертельный удар по своей государственности» // Комсомольская правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.crimea.kp.ru/daily/24143/361219/>. – Назва з екрана.
8. Ростова Н. Словесная перестрелка. Война началась. И информационная, к сожалению, – в самом разгаре // Новая газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://novayagazeta.ru/articles/2008/08/10/36892-slovesnaya-perestrelka>. – Назва з екрана.
9. Воробьев В. Геностыд. Убийство более двух тысяч мирных граждан не тронуло Запад // Российская газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rg.ru/2008/08/11/osetia-smi.html>. – Назва з екрана.
10. Фёдоров А. Великий провокатор // Комсомольская правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.crimea.kp.ru/daily/24146.4/363117/>. – Назва з екрана.
11. Баранов А. Триллер «Холодная война-2» // Комсомольская правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.crimea.kp.ru/daily/24146.4/363591/>. – Назва з екрана.
12. Фельгенгауэр П. «Это была не спонтанная, а спланированная война» // Новая газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://novayagazeta.ru/articles/2008/08/13/36960-eto-byla-ne-spontanaya-a-splanirovannaya-voyna>. – Назва з екрана.
13. Рябов А. Народы не могут участвовать в дворовой драке // Новая газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://novayagazeta.ru/articles/2008/08/10/36884-narody-ne-mogut-uchastvovat-v-dvorovoy-drake>. – Назва з екрана.
14. Kolstø P. and Rusetskii A. Power Differentials and Identity Formation: Images of Self and Other on the Russian-Georgian Boundary // *National Identities Journal*. – 2012. – Volume 14. – Issue 2. – P. 115–130.
15. Борисов Т. Груз-2008 // Российская газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rg.ru/2008/08/11/osetia-borisov.html>. – Назва з екрана.
16. Шестаков Е. Волки и овцы // Российская газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rg.ru/2008/08/14/gruzia5.html>. – Назва з екрана.
17. Саакашвили вымещает свои сексуальные комплексы // Комсомольская правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.crimea.kp.ru/daily/24143.5/361893/>. – Назва з екрана.
18. Минеев А. Не спрашивай, на кого падают бомбы? // Новая газета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://novayagazeta.ru/articles/2008/08/10/36886-ne-sprashivay-na-kogo-padayut-bomby>. – Назва з екрана.

19. Becker J. *Lessons from Russia: A NeoAuthoritarian Media System* // *European Journal of Communication*. – 2004. – Volume 19. – Issue 2. – P. 139–163.
20. Galtung J. 2002. *Peace Journalism – A Challenge* / In: *Journalism and the New World Order* // Volume 2: *Studying War and the Media* / edited by W. Kempf and H. Luostarinen. – Gothenburg: Nordicom. – 2002. – P. 259–272.

© *Ариадна СОРОКИВСКАЯ-ОБИХОД*

ИСТОРИЯ ОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКО-ГРУЗИНСКОЙ ВОЙНЫ 2008 г. РОССИЙСКИМИ ПЕЧАТНЫМИ ИЗДАНИЯМИ

Статья посвящена особенностям освещения российско-грузинской войны в августе 2008 г. тремя ведущими печатными изданиями России, а именно: официальной «Российской газетой», провластной «Комсомольской правдой» и оппозиционной «Новой газетой». В общем было обработано 247 статей, которые имели отношение к освещению этого конфликта и были опубликованы в период с 8 по 14 августа 2008 г. В публикации проведен сравнительный анализ того, как журналисты описывали текущие события во время войны и выражали собственные суждения в интервью через год после окончания конфликта. Оценки событий читатель формировал исходя как из собственного понимания, так и из политических предпочтений руководства газет.

Ключевые слова: *российско-грузинская война 2008 г., информационная борьба, гибридная война, российские СМИ.*

© *Ariadna SOROKIVSKA-OBIKHOD*

THE HISTORY OF COVERAGE OF THE RUSSIAN-GEORGIAN WAR 2008 OF THE RUSSIAN PRINTED PUBLICATIONS

The article is devoted to the features of coverage of the Russian-Georgian war in August 2008 by three leading Russian printed newspapers, namely: the official Russian newspaper, the pro-government Komsomolskaya Pravda and the opposition Novaya Gazeta. In total, 247 articles were processed that were relevant to the coverage of the conflict and were published between August 8 and 14, 2008. The publication provides a comparative analysis of how journalists described current events during the war and expressed their own judgments a year after the end of the conflict during the interview. The reader received estimates of what was happening through the prism of both his understanding and political preferences of the newspaper management. On August 8, 2008, Russian Armed Forces units invaded Georgia, and in parallel with the fighting, a propaganda war began, with Russian media playing a major role. The purpose of the article is to conduct a comparative

analysis of the features of the coverage of the Russian-Georgian war of August 2008 by leading Russian print media and interviews of journalists, who directly worked in the conflict zone, one year after the end of the war.

According to the official Russian version, the Russian Armed Forces units were sent to Georgia to protect Ossetians and Russian peacekeepers from a Georgian aggressor who attacked civilians in Tskhinvali (the capital of South Ossetia). During the propaganda war, the Russian side created strong images of the enemy - Georgia, Georgians, President Mikheil Saakashvili, and a collective image of the West. Each edition supported the image of the enemy to varying degrees, using the pronouns “we” and “they” to characterize journalists' attitudes toward war. It should be noted that the presentation of the war differed significantly in the three editions. The Russian newspaper controlled by the Russian newspaper consistently covered the Kremlin line; Komsomolskaya Pravda was more critical but loyal to the approved version; the position of Novaya Gazeta, which distanced itself from the official Russian discourse, was quite different. At the same time, all seven reporters believed that their editions covered the war quite professionally. The only specific tension that needed improvement was technical: sometimes there were difficulties with sending information. Simultaneously some of them criticized the coverage of other newspapers, which they considered to be tendentious. The journalists also confirmed the fact of the Russian position on the causes of the war and supported the actions of the Russian government. They also supported the decision of the Russian leadership to send military units deep into the territory of Georgia to eliminate military objects. A year after the events, the discourse on Russia and the Russians had not changed. The journalists of Rossiyskaya Gazeta and Komsomolskaya Pravda identified themselves more with the leaders of the state and their actions, while the journalists of Novaya Gazeta distanced themselves from the policy of the Russian Federation.

Keywords: *Russian-Georgian war of 2008, information struggle, hybrid war, Russian media.*